

Aan: Minister van Asiel & Migratie en Minister van Volksgezondheid, Welzijn & Sport
Van: Dokters van de Wereld
Betreft: Novelle - Impact strafbaarstelling op de volksgezondheid en zorg in Nederland
Datum: 25 september 2025

Geachte Ministers,

Dokters van de Wereld is een humanitaire gezondheidszorgorganisatie die zich wereldwijd inzet om de toegang tot zorg te verbeteren. Wij zijn in meer dan 70 landen actief, waaronder Nederland. Mensen die het meest uitgesloten zijn van zorg helpen wij om hun recht op gezondheid te claimen. In onze zorgprogramma's zien we onder andere ongedocumenteerde en dakloze mensen, arbeidsmigranten, asielzoekers, statushouders en minima. We zetten ons in voor structurele verbetering van de toegang tot zorg. Als wij zelf medisch hulpverleners, is dat altijd tijdelijk. Dokters van de Wereld springt in de gaten van het systeem om medische noden zichtbaar te maken, te ledigen en erger te voorkomen, maar ook om bewijs, verhalen en ervaringen te verzamelen. Uiteindelijk willen we de samenleving, politiek en zorg in beweging krijgen om de gaten in zorgsysteem te dichten, want iedereen heeft recht op zorg.

Reactie op de novelle

Het doel van het wetsvoorstel en de novelle is ervoor te zorgen dat de hulp aan vreemdelingen die 'illegaal' in Nederland zijn, niet strafbaar is en te borgen dat hulp mogelijk blijft. Graag zetten we op basis van onze hulpverleningspraktijk in Nederland uiteen waarom het vasthouden aan het strafbaar stellen van illegaal verblijf in Nederland onverminderd de (medische) hulp aan de meest kwetsbaren in onze samenleving ernstig belemmert.

1. Mensen worden de schaduw van de samenleving in geduwd

Bij onze hulpverlening in Nederland zien we momenteel veel mensen die zelfs voor de kleinste medische problemen niet tijdig hulp zoeken. Zonder de strafbaarstelling van 'illegaliteit' ervaren mensen zonder verblijfspapieren al grote barrières in het vinden van toegang tot zorg. Ongedocumenteerde patiënten proberen nu vaak, zelfs als zij wel zorg kunnen vinden, anoniem te blijven. Het wantrouwen en de angst van de patiënt is groot waardoor het voor hen moeilijk is persoonsgegevens in het kader van goede medische dossiervorming te delen.

Ondanks dat artsen en hulpverleners een beroepsgeheim hebben, is de angst bij ongedocumenteerde patiënten zo groot dat zij vrezen dat informatie gedeeld wordt met instanties. Hoewel het wetsvoorstel nog in behandeling is, zien wij nu al de toegenomen terughoudendheid bij mensen om de juiste hulp te zoeken, hun verhaal of belangrijke informatie te delen. Dit bemoeilijkt het kunnen bieden van goede zorg. Zo krijgt onze nationale helpdesk talloze vragen of zorgverleners nu (en straks) gegevens gaan delen met overheidsinstanties (zoals de IND en DT&V). Het blijkt in de praktijk lastig om ongedocumenteerde mensen daarin gerust te stellen met alle gevolgen van dien.

Wij blijven benadrukken dat artsen en zorginstellingen altijd aan hun beroepsgeheim gehouden zijn, maar het wantrouwen en de angst zijn (begrijpelijkerwijs) dusdanig groot dat zij een goede toegang tot zorg belemmeren. Cultuurmediators (sleutelpersonen, brugfiguren) moeten in onze zorgcafés aan bezoekers steeds vaker uitleggen dat het belangrijk is om accurate persoonsgegevens te delen om goede zorg te kunnen bieden. Eenieder moet in staat zijn te kunnen vertrouwen op de zorg, omdat dit anders tot medische fouten en slechtere zorg kan leiden. Wanneer 'illegaliteit' gecriminaliseerd wordt, verwachten we dat deze trend zich verder gaat voortzetten met als gevolg forse toename van zorgmijding en wantrouwen.

Bovendien kan deze verslechtering van de toegang tot zorg voor deze groep mensen leiden tot een slechtere publieke gezondheid. Latere diagnoses van infectieziekten en onbehandelde psychische problemen hebben bijvoorbeeld een weerslag op de rest en het geheel van de samenleving.

2. Mensen gaan pas hulp zoeken als de situatie schrijnend is geworden

Doordat mensen pas later hulp zoeken, zijn de situaties die we bij Dokters van de Wereld aantreffen steeds schrijnender. Bij iedere vorm van eerstelijnszorg (huisartsenzorg, mentale gezondheid en psychosociale ondersteuning en seksuele en reproductieve gezondheid) is tijdigheid belangrijk voor het bieden van goede laagdrempelige en preventieve zorg. Toch komen ongedocumenteerde personen in toenemende mate pas als het echt niet meer anders kan. Bijvoorbeeld als wonden op de voeten van een dakloze ongedocumenteerde man tot abscessen leiden. Of als de 50-jarige diabeet een sepsis ontwikkeld door uit de hand gelopen bloedsuikers (vanwege gelimiteerde toegang tot diabetesmedicatie). Afgelopen week hebben we nog een vrouw met een abortusverzoek bij een ongewenste zwangerschap geholpen. Zij gaf aan altijd in angst en wantrouwen te hebben geleefd en daardoor nooit gedurfd te hebben om een huisarts voor anticonceptie te bezoeken. Met tijdige hulpverlening hadden we als samenleving deze vrouw betere zorg kunnen bieden, haar de mentale schade en kosten van een onnodige abortus kunnen besparen. Met de strafbaarstelling van 'illegaliteit' neemt zorgmijding verder toe met ernstige medische complicaties, ongewenste zwangerschappen en abortussen als gevolg.

3. Ervaringen uit Europa over de strafbaarstelling van 'illegaliteit' zijn verontrustend

Dokters van de Wereld is in Europese landen actief waar 'illegaliteit' nu al strafbaar is. Wij zien daardoor dagelijks de drempels opgeworpen worden wanneer strafbaarstelling van 'illegaliteit' in een wet verankerd is. De gevolgen van de formele wetgeving gepaard met de informele consequenties van uitsluiting, intimidatie, bedreigingen, geweld en bureaucratische obstakels, brengt deze groep gemarginaliseerde mensen sneller en ernstiger in kwetsbare posities met alle gevolgen van dien. Deze trend zien we in verschillende Europese landen, waaronder Duitsland en Griekenland. Niet voor niets heeft Frankrijk na rechterlijke uitspraken van Franse en Europese rechters besloten de strafbaarstelling van 'illegaliteit' in 2012 te schrappen.

4. Toegang tot zorg is een universeel mensenrecht (en moet dat ook in Nederland blijven)

Het recht op gezondheid vloeit voort uit de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens en het IVSCR. In 2000 is in een VN-resolutie herbevestigd dat iedereen recht heeft op de hoogst haalbare standaard van lichamelijke en geestelijke gezondheid. De vier basisprincipes waaraan getoetst dient te worden zijn: beschikbaarheid, toegankelijkheid, aanvaardbaarheid en kwaliteit van zorg. Zorg moet niet alleen fysiek beschikbaar zijn, maar ook echt te verkrijgen zijn voor iedereen (zonder onredelijke drempels, waaronder geografische, economische of sociale barrières). Zorg moet cultuursensitief, effectief en professioneel zijn en passend bij normen, waarden en behoeften van de patiënt.

De novelle staat op gespannen voet met deze basisprincipes. De beschikbaarheid van zorg neemt af in landen waar 'illegaliteit' strafbaar is. Bovendien staat de toegankelijkheid van zorg onder druk als mensen niet door hun handelen strafbaar zijn, maar door hun status of identiteit. Een grotere sociale barrière kan niet opgeworpen worden.

Afsluitend

Deze novelle schaadt nog steeds een fundamenteel mensenrecht, de toegang tot zorg. De strafbaarstelling van 'illegaliteit' is een ernstige ondermijning en beperking van de toegang tot zorg. Mensen worden verder gemarginaliseerd, in de schaduwen van de samenleving geduwd en tot verdere uitstel (of afstel) van zorg gedwongen.

Met vriendelijke groet,

Jasper Kuipers

Directeur Dokters van de Wereld